

Maria Drażyk

Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie

Wstęp

Sanktuarium określane jest jako „kościół lub inne miejsca sakralne, do których za zgodą Ordynariusza miejsca, z tytułu pobożności religijnej, pielgrzymują liczni wierni dla szczególnej przyczyny pobożności”¹.

Pielgrzymowanie do miejsc świętych wpływa z tęsknoty człowieka za osobistym kontaktem z Bogiem i posiada odwieczne tradycje. Częstym miejscem spotkania człowieka z Bogiem są wzniesienia, gdyż sprzyjają one wyciszeniu i osobistej refleksji, pozwalają lepiej odczuć Bożą obecność. „Kto stoi na górze, ten łatwiej może wszystkie myśli zwrócić ku niebu i serce podnosić do Boga”². Miejsca pielgrzymkowe są wybrane przez Opatrzność Bożą. Tak było w przypadku usytuowania kościoła w Pszowie. Legenda głosi, że w Pszowie aniołowie przenosili budulec na inne miejsce, które uprzednio nie zostało zaakceptowane przez władzę kościelną. Jeden anioł – według podania – wskazuje nawet dokładnie wybrane miejsce³.

Powstanie i rozwój kultu Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie jest ściśle związane z wcześniejszym kultem Matki Bożej Jasnogórskiej. Wizerunek Matki Boskiej Pszowskiej jest bowiem kopią obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Odbiega jednak od pierwowzoru, gdyż na twarzach Maryi i Dzieciątka pojawia się delikatny uśmiech i jaśniejszy jest koloryt obrazu.

Według Jana Góreckiego, badania na Górnym Śląsku wyraźnie wykazują, że atrakcyjność miejsca pątniczego uzależniona jest przede wszystkim od umiłowania przedmiotu kultu⁴. W liście pasterskim do diecezjan w 1931 r., zapraszającym na Kongres Mariański do Piekary, bp Adamski pisał: „Cześć Matki Bożej u nas na Śląsku jest szczególnie żywa. Świadczą o niej nie tylko liczne pod Jej wezwaniem kościoły, z których najstławniejszymi są miejsca pątnicze Piekary i Pszów, ale też olbrzymia armia czcicieli Bogarodzicy, zorganizowana w różańcach, sodalicjach i kongregacjach mariańskich”⁵.

Matka Boża Uśmiechnięta od ponad 275 lat odbiera cześć od swego ludu. Do Niej uciekają się ludzie znajdujący się w trudnych sytuacjach życiowych, a Ona po-

ciesza każdego, kto szuka sposobu lepszego życia, prawdziwego dobra, piękna, doskonałości. Dzięki Niej ludzie stają się bardziej serdeczni wobec siebie. W sytuacjach trudnych dla ludu śląskiego w Sanktuarium Matki Boskiej Pszowskiej można było poczuć się wolnym, tu pogłębiała się świadomość narodowa Ślązaków.

Różne były i są nadal motywy pielgrzymowania do miejsc uświęconych obecnością Boga i Jego Matki: zbawienie duszy, odbycie spowiedzi generalnej i zyskanie odpustów, rozpamiętywanie męki i śmierci Pana Jezusa, uczczenie Matki Bożej, umiłowanie miejsca świętego, uproszenie zdrowia, tradycja, spełnienie ślubu, uproszenie błogosławieństwa i opieki dla Kościoła⁶.

Niniejszy artykuł jest próbą całościowego spojrzenia na Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie. Szczególną uwagę zwrócono na genezę i historię kultu Matki Boskiej Pszowskiej oraz na rolę, jaką w życiu ludu śląskiego odgrywa to Sanktuarium.

1. Położenie geograficzne

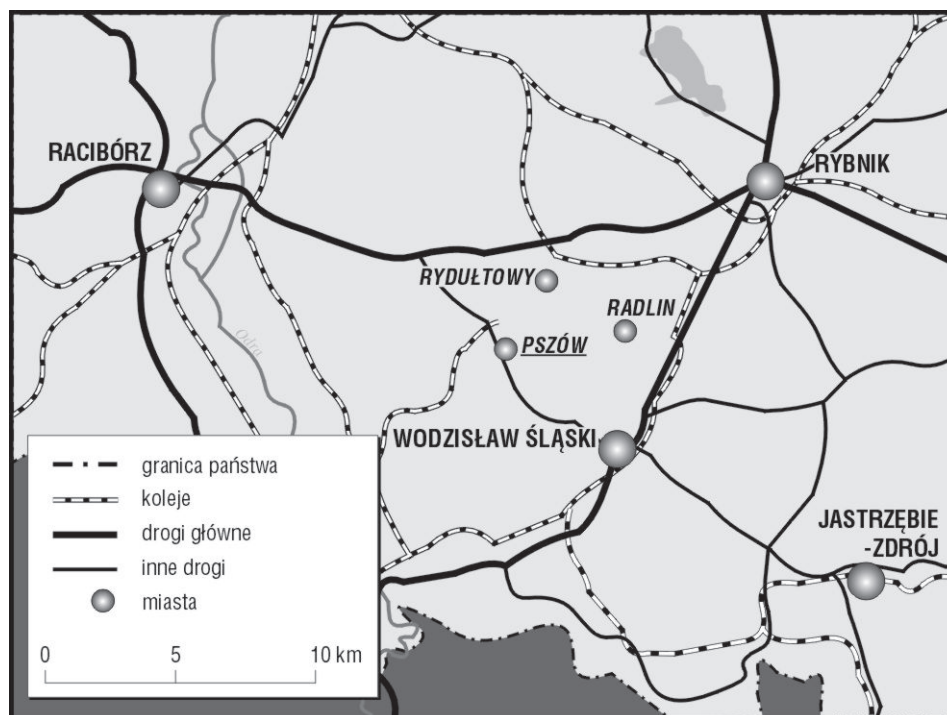
Według podziału administracyjnego kraju Pszów położony jest na terenie województwa śląskiego, w powiecie Wodzisław Śląski. Należy do archidiecezji katowickiej.

Pszów leży na terenie Płaskowyżu Rybnickiego, stanowiącego południowo-zachodnią część Wyżyny Śląskiej. W podłożu zalegają skały węglonośne w. karbońskiego, przykryte utworami trzeciorzędowymi z pokładami gipsu, soli i siarki⁷. Na powierzchni występują osady czwartorzędowe w postaci piasków, żwirów, glin i lesów. Wierzchowina Płaskowyżu (250-300 m n.p.m.), stanowiąca dział wodny między Wisłą a Odrą, jest porożciniana dopływami tych rzek, w związku z czym rzeźba Płaskowyżu Rybnickiego ma charakter pagórkowaty. Do doliny Odry region ten opada krawędzią 100-metrowej wysokości, nad doliną Wisły zaś wznosi się na 70 m⁸. Na terenie Płaskowyżu powstał Rybnicki Okręg Węglowy (ROW), rozwijający się m. in. na bazie nowo powstałych kopalń i koksowni. Głównymi miastami omawianego obszaru są: Rybnik, Wodzisław Śląski i Jastrzębie Zdrój (do niedawna miejscowość uzdrowska; jednak – ze względu na eksploatację górniczą – źródła mineralne, solanki, uległy zanikowi).

Na najwyższym wzniesieniu (ok. 311 m n.p.m.), w północno-zachodniej części miasta, usytuowano kościół pw. Narodzenia NMP. Stąd – przy dobrej widoczności – roztacza się rozległy widok sięgający Pogórza Mikołowskiego (na pn.-wsch.), Góry Św. Anny (na pn.-zach.), Beskidów (na pd.-wsch.), Bramy Morawskiej i Sudetów (na zach.). W odległości około 10 km na zachód od miasta znajduje się koryto Odry. Deniwelacja terenu między wzniesieniem pszowskim a dnem doliny rzeki wynosi około 110 m.

2. Przynależność i funkcje religijno-kultowe

Kult to termin oznaczający postawę szczególnej czci, uwielbienia, hołdu⁹. W sensie religijnym kult odnosi się do Boga (kult boski) – człowiek wyznaje, że całkowicie

Ryc. 1.
Położenie Pszowa

od Boga zależy i wszystko Mu zawdzięcza; wysławia Go jako swoją główną przyczynę, cel ostateczny, Stwórcę i Pana¹⁰. Obok kultu boskiego wyodrębnia się także kult religijny szczególny, który odnosi się w najbardziej wyjątkowy sposób do Maryi jako Matki Chrystusa. Pobożność Kościoła względem Matki Bożej jest wewnętrznym elementem kultu chrześcijańskiego. Maryja słusznie doznaje od Kościoła czci szczególnej. Pod Jej obronę uciekają się w modlitwach wierni we wszystkich swoich potrzebach. Kult ten wyraża się w świętach liturgicznych poświęconych Matce Bożej oraz w modlitwie maryjnej, takiej jak różaniec, który jest „*streszczeniem całej Ewangelii*”¹¹.

Sanktuarium Maryjne w Pszowie to przede wszystkim miejsce szczególnej modlitwy zanoszonej we wspólnocie wierzących do Boga przez pośrednictwo Maryi. Kult maryjny jest tu ściśle związany z tajemnicą Chrystusa. Wskazuje na to sam cudowny wizerunek Matki Bożej Uśmiechniętej trzymającej w ramionach Dzieciątko i niejako wskazującej Go pielgrzymom. W przeszłości Pszów był miejscem kultu Krzyża Świętego, gdyż znajdował się tu kościółek pod tym wezwaniem. Po wybudowaniu kościoła parafialnego w drugiej połowie XIII w. pszowianie oddawali cześć

Wszystkim Świętym. W latach dwudziestych XVIII w. na terenie parafii zaczął intensywnie rozwijać się kult maryjny w związku z obecnością kopii cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej.

Do pszowskiego Sanktuarium od samego początku najwięcej pielgrzymów przybywa w uroczystości odpustowe. Centralnym momentem tych uroczystości jest oczywiście Eucharystia. W liturgii Mszy św. wierni wyrażają wiarę w rzeczywistą obecność Chrystusa pod postaciami chleba i wina. Integralną częścią celebracji sakramentalnej jest liturgia słowa. W celu umocnienia wiary wiernych zostają dowartościowane znaki słowa Bożego: księga słowa, okazywanie jej czci (wniesienie w procesji, kadzidło, światło) i miejsce głoszenia słowa, wyraźne i zrozumiałe czytanie, homilia, odpowiedzi zgromadzenia (aklamacje, psalmy medytacyjne, litanie, wyznanie wiary)¹². Wspólne celebrowanie kultu Bożego, przede wszystkim sakramentów, jest oznaką jedności Kościoła pielgrzymującego. Celem sakramentów jest uświęcenie człowieka i oddawanie czci Bogu¹³. Kontynuacją życia liturgicznego Kościoła są różne formy pobożności ludowej, które wzbogacają życie chrześcijańskie – m. in. procesje, Droga Krzyżowa. Kalwaria przeżywana jest jako miejsce przemiany człowieka. Biorący udział w Drodze Krzyżowej pragną niejako uczestniczyć w cierpieniach Chrystusa. W męce Chrystusa najbardziej współuczestniczyła Jego Matka, w związku z czym w obchodach kalwaryjskich stale przenikają się motywy pasyjne i maryjne. Poczucie związku z cierpieniami Zbawiciela wzrasta jeszcze w czasie zagrożen, prześladowań i rozmaitych represji, tak jak to było w czasie kulturkampfu oraz we wszystkich chwilach ciężkich dla wiary i narodu. Na kalwarii można się wyśpiewać, wymodlić, „wylać” swą duszę w atmosferze szczerości i wolności, gdy brak jej w codziennym życiu społecznym¹⁴. Program obchodów kalwaryjskich w Pszowie obejmuje – poza nabożeństwem do Pana Jezusa i Matki Bożej – również modlitwę za zmarłych. Nabożeństwa uwzględniają więc wszystkie potrzeby i upodobania człowieka.

3. Geneza kultu¹⁵

W 1722 r. parafianie pszowscy odbyli tradycyjną pielgrzymkę na Jasną Górę. Tam, na pamiątkę swego pobytu, zakupili namalowaną na płótnie kopię cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Zgodnie z ówczesną praktyką, kopia ta została poświęcona przez potarcie jej o cudowny obraz Matki Bożej Jasnogórskiej. W drodze powrotnej do Pszowa obraz, zwinięty w rulon, uległ uszkodzeniu. W związku z tym proboszcz parafii ks. Panczoszyk oddał obraz do renowacji malarzowi z Wodzisławia. Malarz Siedlecki tak poprawił obraz, że „Czarną Madonnę” przemalował na białą, a bizantyjskie rysy oryginalnej Madonny częstochowskiej przerobił na „swojskie”¹⁶.

W 1723 r., w uroczystość Najświętszej Maryi Panny Szkaplerznej, poświęcono obraz i uroczystość odprowadzono go w procesji z Wodzisławia do granicy parafii pszowskiej pod Kokoszykami. W tym miejscu obydwie parafie złożyły uroczyste ślu-

bowanie, iż co roku mieszkańcy Pszowa będą przychodzili w procesji na święto Matki Bożej Szkaplerznej do Wodzisławia, parafianie wodzisławscy natomiast będą przybywali do Pszowa na święto Narodzenia NMP. Na pamiątkę tego wydarzenia w 1726 r. wybudowano w tym miejscu kapliczkę, w której umieszczono obraz Matki Bożej Jasnogórskiej.

Przemalowany przez wodzisławskiego malarza obraz w niczym nie przypominał kopii cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Wizerunek zaczęto nazywać obrazem Matki Boskiej Pszowskiej. Po przeniesieniu obrazu do kościoła pw. Wszystkich Świętych w Pszowie proboszcz umieścił go na filarze przy zakrystii. Wraz z wikarym zaczęli modlić się przed tym obrazem, po czym za ich przykładem poszli również parafianie. Początkowo obraz był noszony w procesjach. Jednak kiedy zauważono pierwsze niezwykle uzdrowienia ludzi modlących się przed wizerunkiem Pszowskiej Pani, procesji z obrazem zaniechano. Od 1728 r. obraz zaczęto ozdabiać wotami.

Za początek szczególnego kultu maryjnego w Pszowie należy uznać datę 4 kwietnia 1728 r. (Biała Niedziela). Wówczas dziedzic Pszowa, baron Welczek, zwrócił się do komisarza biskupiego w Cieszynie, a następnie wprost do Kurii Biskupiej we Wrocławiu z prośbą, aby obraz oficjalnie ogłosić jako słynący łaskami. W latach 1729-1730 komisyjnie zbadano przypadki nadzwyczajnych uzdrowień. Na podstawie nadesłanych do Kurii Biskupiej protokołów przesłuchań świadków, Kuria Biskupia pismem z dnia 4 lipca 1732 r. wydała rozporządzenie, by obraz malowany na podobieństwo Matki Boskiej Częstochowskiej umieścić w jednym z bocznych ołtarzy, jednak nie ogłaszać jego cudowności aż do bliższego zarządzenia urzędu biskupiego. W tym samym roku obraz został ukoronowany. Od tego wydarzenia kult Matki Bożej Uśmiechniętej ciągle się rozszerzał. Do pszowskiego Sanktuarium przybywali pielgrzymi z coraz dalszych stron. W 1750 r. obraz Matki Boskiej Pszowskiej został umieszczony w ołtarzu głównym nowo wybudowanego kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny.

W 1774 r., w związku z powstaniem nowego kościoła w Pszowie i stale rosnącym ruchem pielgrzymkowym do Matki Bożej Uśmiechniętej, Kuria Diecezjalna we

Obraz Matki Bożej Pszowskiej
(fot. W. Łekawski)

Wrocławiu wydała dekret, będący oficjalnym uznaniem cudownego znaczenia obrazu Matki Boskiej Pszowskiej. Kościół parafialny w Pszowie ogłoszono miejscem pątniczym i Sanktuarium Maryjnym. W 1795 r., na mocy breve papieża Piusa VI, kościół pszowski otrzymał przywilej odpustu zupełnego, dostępnego raz w roku.

W 1810 r. miała miejsce sekularyzacja zakonów i konfiskata mienia kościelnego. Wówczas cudowny wizerunek Matki Boskiej Pszowskiej został ograbiony z licznych wotów, którymi wierni coraz częściej ozdabiali obraz, by w ten sposób wyrazić wdzięczność za otrzymane łaski. Mimo pruskiej grabieży, pielgrzymi nadal ofiarowali swej Pani Uśmiechniętej kolejne wota w postaci wyrobów ze srebra i złota, drogich kamieni czy też kule osób kalekich, które doznały cudownego uzdrowienia.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX w., tj. w okresie pruskiego kulturkampf, pielgrzymowanie do Sanktuarium było utrudnione. Ruch pątniczy jednak nie ustawał – przeciwnie, liczba pielgrzymów przybywających do Pszowa, zwłaszcza na odpust Narodzenia NMP, wzrosła z kilku do kilkudziesięciu tysięcy. Pielgrzymi przybywali tu zarówno z obszaru języka niemieckiego, morawskiego, jak i przede wszystkim polskiego.

Po powstaniach śląskich Pszów wrócił do Polski. W okresie międzywojennym szczególnie uroczyste obchodzono odpusty pszowskie. Pątnicy schodzili się w procesjach ze wszystkich stron, aby oddać hołd Najświętszej Pannie w tutejszym obrazie jaśniejącej. Nieprzebrane tłumy pobożnych zalegały świątynię i plac kościelny, a echo pieśni Mariańskich, którym wtórowały orkiestry, odbijało się o mury kościoła, unosząc się przed tron Bogarodzicy¹⁷.

W czasie drugiej wojny światowej, z powodu zakazu władz hitlerowskich, które nie pozwalały na organizowanie procesji, pielgrzymi przybywali do Sanktuarium pojedynczo.

Na pierwszy powojenny odpust, w uroczystość świętych Apostołów Piotra i Pawła, do Pszowa przybyło około 50 tysięcy pątników, aby podziękować Matce Bożej Uśmiechniętej za ocalenie. Ruch pielgrzymkowy do Sanktuarium ponownie zaczął się nasilać. Przybywały tu zarówno pielgrzymki ogólne, jak i stanowe, m. in. księży z okazji jubileuszu ich święceń czy też ministrantów. Pod koniec lat pięćdziesiątych nasiliła się walka z przejawami religijności Polaków. W związku z tym, pod różnymi pretekstami, zakazywano organizowania pielgrzymek również do pszowskiego Sanktuarium. Z tego powodu liczba ich znacznie zmniejszyła się.

Wielkim wydarzeniem w parafii była peregrynacja obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w 1967 r. Władze komunistyczne zatrzymały Obraz w 1966 r. koło Będzina, nie dopuszczając go na Śląsk. Zatem śląskie parafie odwiedzała tylko pusta rama. Uroczystości peregrynacyjne w Pszowie odbyły się w dniach 21-22 maja 1967 r., a po nich znów zaczął się coraz bardziej ożywiać ruch pielgrzymkowy do Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej.

W niedzielę 16 czerwca 1968 r. do Pszowa przybyła w pielgrzymce Komisja Duszpasterstwa Episkopatu Polski na czele z ks. kard. Karolem Wojtyłą. Najpierw

Księża Biskupi udali się w procesji do Sanktuarium przed Najświętszy Sakrament, a później uczestniczyli w nieszporach maryjnych, celebrowanych na zewnątrz kościoła.

Szczególnie uroczyscie obchodzono w 1972 r. w parafii jubileusz 250-lecia obecności łaskami słynącego obrazu Matki Boskiej Pszowskiej. Do obchodów przygotowywano się przez uczestnictwo w rekolekcjach świętych. Główna uroczystość – odpust parafialny, w święto Narodzenia NMP – zgromadziła kilkadziesiąt tysięcy wiernych. Wraz z biskupem katowickim Herbertem Bednorzem do pszowskiego Sanktuarium przybył metropolita wrocławski arcybiskup Bolesław Kominek, pochodzący z niedalekiego Radlina. Był on głównym kaznodzieją podczas uroczystości, w której uczestniczyli również inni zaproszeni biskupi oraz pomocniczy biskupi katowiccy. Uroczystościom jubileuszowym towarzyszyła okolicznościowa wystawa pt. „Kult Maryjny w diecezji katowickiej”.

W latach 1976 i 1989 parafią wstrząsnęły przykre wydarzenia. Kilku sprawców dopuściło się zuchwałych kradzieży cennych koron z cudownego obrazu Matki Boskiej Pszowskiej. Pierwszej rekoronacji dokonano dnia 9 września 1979 r. Nowe korony poświęcił Ojciec Święty Jan Paweł II na Jasnej Górze podczas swej pierwszej pielgrzymki do Ojczyzny, natomiast aktu koronacji dokonał biskup katowicki Herbert Bednorz. Na uroczystości koronacyjne przybyło wówczas do Pszowa około 100 tysięcy wiernych nie tylko z diecezji katowickiej, lecz również z opolskiej, z Moraw i Słowacji. Ostatnia rekoronacja miała miejsce dnia 9 września 1990 r. Uroczystości tej przewodniczył biskup katowicki Damian Zimoń przy udziale licznie zgromadzonego duchowieństwa i wiernych.

Od 1994 r. w parafii istnieje zwyczaj odprawiania nabożeństw ku czci Matki Bożej Uśmiechniętej – w każdą środę po wieczornej Mszy św., a od 1996 r. również po Mszy św. o godz. 8⁰⁰. Każdego ósmego dnia miesiąca celebrowana jest Msza św. ku czci Matki Boskiej Pszowskiej¹⁸. Od maja 1995 r. codziennie o godz. 21⁰⁰ z wieży kościelnej rozlega się dzwon. W każdą niedzielę maja i października oraz w niedzielę po szesnastym dniu każdego miesiąca wierni gromadzą się na modlitwie w godzinie Apelu Jasnogórskiego.

Ołtarz z cudownym obrazem
(fot. W. Łękawski)

Kult Matki Boskiej w Jej pszowskim wizerunku jest bardzo żywy. W 1997 r. uroczystie obchodzono dwa wielkie jubileusze: 275-lecia obecności cudownego obrazu Matki Bożej Uśmiechniętej i 250. rocznicy poświęcenia kościoła pw. Narodzenia NMP w Pszowie. Ta wielka uroczystość zgromadziła liczne rzesze wiernych.

4. Dzieje Sanktuarium¹⁹

Data powstania pierwszego kościoła parafialnego w Pszowie nie jest znana. Prawdopodobnie powstał w drugiej połowie XIII w., wkrótce po lokacji wsi na prawie niemieckim. Już wcześniej istniał na tym terenie drewniany kościółek pod wezwaniem Świętego Krzyża, położony poza wsią. Pierwszy kościół parafialny dedykowany był Wszystkim Świętym.

Kiedy po 1728 r. ruch pątniczy do Pszowa zaczął się nasilać, istniejący kościół okazał się zbyt mały, by móc przyjmować dużą liczbę pielgrzymów. Podjęto więc decyzję o budowie nowego kościoła. W 1740 r. ks. proboszcz Laxy zlecił sporządzenie planu budowy na wzór kościoła odpustowego we Frydku, w Czechach. Budowę rozpoczęto w 1743 r., a w 1746 r. kościół był już gotowy w stanie surowym. Konsekracja nowego kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia NMP miała miejsce 10 września 1747 r. Pierwsze jego wyposażenie stanowiły prawdopodobnie sprzęty ze starego, rozebranego już kościoła. W 1750 r. zbudowano nowy, drewniany ołtarz główny, w którym na stałe umieszczono cudowny obraz Matki Boskiej Pszowskiej. W 1755 r. zbudowano wielki chór, po czym w 1764 r. dobudowano jeszcze 8 młych. W 1762 r. zakupiono organy.

Jak już wcześniej wspomniano, wybudowanie w Pszowie nowego kościoła i stale rosnący ruch pątniczy do Matki Bożej Uśmiechniętej skłoniły Kurię Diecezjalną we Wrocławiu – po przeprowadzonych badaniach – do wydania w dniu 13 sierpnia 1774 r. dekretu, będącego oficjalnym uznaniem cudownego znaczenia obrazu Matki Boskiej Pszowskiej, a kościoła parafialnego w Pszowie – miejscem pątniczym i Sanktuarium Maryjnym.

Na przestrzeni lat kościół pszowski wzbogacano o kolejne elementy. W 1789 r. nad głównym ołtarzem umieszczono wspianą rzeźbioną koronę, cudowny obraz oprawiono w nowe ramy, a po bokach ołtarza umieszczono rzeźby przedstawiające aniołów. Pod obrazem Matki Boskiej, w nawiązaniu do wezwania poprzedniego kościoła, umieszczono obraz Wszystkich Świętych.

Po upływie stu lat od konsekracji kościoła, w 1847 r. rozpoczęto budowę wież kościelnych. Pierwszą ukończono w 1848 r., drugą – w 1849 r.

Hełmy wież i żelazne krzyże na nich zamontowano w 1850 r. Wtedy też w centrum fasady kościoła umieszczono obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, namalowany na blasze. W 1857 r. na dziedzińcu przykościelnym poświęcono czternaście stacji Drogi Krzyżowej, którą tworzą obrazy również namalowane na blasze. Pomysłodawcą usytuowania stacji Drogi Krzyżowej tuż przy kościele był ówczesny proboszcz

ks. Skwara. Dwa lata później przed fasadą kościoła ustawiono statwę Niepokalane-go Poczęcia NMP z mniejszymi figurami – św. św. Anny i Joachima.

W 1862 r. miała miejsce ponowna konsekracja kościoła – pod wezwaniem Narodzenia NMP. Odtąd to święto stało się główną uroczystością odpustową parafii. Odpust ten nazywany jest „dużym” w odróżnieniu od „małego”, przypadającego na świętych Apostołów Piotra i Pawła. W 1869 r. ks. proboszcz Skwara sprowadził do Pszowa Siostry Boromeuszki, których posługa w Sanktuarium trwa do dnia dzisiejszego.

Na początku XX w. kościół wyposażono w nowy ołtarz główny, którego konsekracja odbyła się w 1916 r. W 1906 r. rozpoczęto budowę pszowskiej kalwarii – powstały wówczas trzy stacje Drogi Krzyżowej. Dalszych jedenaście kaplic wybudowano w 1929 r. W 1943 r. Sanktuarium zostało ograbione z dwóch zabytkowych, pochodzących z 1710 r., dzwonów. Należące do parafii skonfiskowano również dwa cmentarze.

W 1954 r., Roku Maryjnym, cudowny obraz Matki Bożej Uśmiechniętej oświetlono i oświetlono reflektorem. Renowacji poddano również obrazy – Dobrego Pasterza i Matki Boskiej Pszowskiej – zdobiące fasadę świątyni oraz stacje Drogi Krzyżowej usytuowane wokół kościoła. W 1957 r. w prezbiterium wstawiono dwa nowe witraże przedstawiające Matkę Bożą Wszechpośredniczkę Łask i NMP Królowę Świata. Sanktuarium wyposażono również w trzy nowe dzwony.

W latach pięćdziesiątych poważnym problemem stały się szkody górnicze spowodowane eksploatacją węgla kamiennego przez Kopalnię „Anna” w Pszowie. W 1960 r. w kościele ustawiono rusztowanie, którego zadaniem było zabezpieczenie przed spadającymi cegłami. W 1963 r. Kopalnia „Anna” rozpoczęła roczny remont kościoła. W tym czasie dostępne było tylko prezbiterium i mała część nawy. Wszystkie nabożeństwa odprawiano w kaplicy Domu Parafialnego.

W 1976 r., po sprofanowaniu cudownego wizerunku Matki Boskiej Pszowskiej, obraz oddano do renowacji. Odnowiony wówczas wizerunek przypominał oryginał z 1723 r., gdyż zdjęto z niego wszelkie wcześniejsze poprawki. Tymczasem w kościele znów można było zauważyć zniszczenia spowodowane eksploatacją węgla. Kościół został ponownie odremontowany.

W 1987 r. bp Damian Zimoń konsekrował nowy ołtarz w Sanktuarium pszowskim. W ołtarzu złożone zostały relikwie świętych męczenników – Bonifacego i Amancji. W tym samym roku poświęcono obraz Miłosierdzia Bożego i umieszczono go w jednym z bocznych ołtarzy.

Od sierpnia 1994 r. proboszczem parafii jest ks. kanonik Józef Fronczek. Od chwili przybycia do Pszowa rozpoczął przygotowania do obchodów dwóch wielkich jubileuszy w parafii: 275-lecia obecności cudownego obrazu Matki Bożej Uśmiechniętej i 250-lecia kościoła pszowskiego. Jak już wspomniano, obydwaj jubileusze obchodzono w 1997 r. Z tej okazji m.in. odnowiono elewację kościoła, zainstalowano w nim nowe oświetlenie, przeprowadzono malowanie i złocenia wewnątrz ko-

Wnętrze kościoła – widok na ołtarz główny (fot. W. Łękowski)

ścioła, odrestaurowano obraz Dobrego Pasterza widniejący na frontonie kościelnym. Ponadto wykonano szereg innych prac w obrębie obejścia kościoła. Powstał też projekt budowy domu pielgrzyma.

Ukoronowaniem uroczystych obchodów jubileuszu 275 lat obecności obrazu Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie oraz 250. rocznicy powstania kościoła pszowskiego była dobra nowina, którą w dniu 30 czerwca 1997 r. ogłosił arcybiskup Damian Zimoń: Ojciec Święty podniósł kościół pszowski do godności Bazyliki Mniejszej.

5. Charakterystyka ogólna zespołu architektonicznego Sanktuarium

5.1. Architektura kościoła

Kościół Narodzenia NMP w Pszowie jest budowlą późnobarokową (1743-1746)²⁰. Zbudowany został na planie prostokąta z nie wyodrębnionym prezbiterium zamkniętym półkolistą absydą. Prezbiterium jest zorientowane na północ. W miej-

scu transeptu dobudowano zakrystię (od strony zachodniej) i Kaplicę Różańcową, która obecnie pełni rolę kruchty (od strony wschodniej). Długość kościoła wynosi 40 m, szerokość – 25 m. Od frontu wzniesione zostały dwie wieże o wysokości około 60 m.

Fasada frontowa kościoła jest dwukondygnacyjowa. Trzecią kondygnację tworzy nadbudowa dwóch wież (1847-1850). Do kościoła prowadzą wielostopniowe schody, obejmujące całą szerokość fasady. Nad głównym wejściem znajduje się herb papieski będący znakiem nadania kościołowi pw. Narodzenia NMP godności Bazyliki Mniejszej. Na drugiej kondygnacji we wnęce mieści się obraz Matki Boskiej Pszowskiej, malowany na blaszce przez artystę Franciszka Mayera z Rybnika²¹. Powyżej, w falistym uwieńczeniu górnej kondygnacji, znajduje się obraz Dobrego Pasterza. W dolnej kondygnacji wież znajdują się prostokątne wejścia, w środkowej natomiast – wnęki, w których umieszczono tarcze zegarowe. W górnej kondygnacji wież znajdują się półkolistie zamknięte okna. Hełmy wież mają kształt barokowej bani, z latarniami zwieńczonymi kopułkami²².

Wnętrze nawy przykryte jest pięcioprzęsłowym sklepieniem kolebkowym z lunetami²³. Ściany rozdzielone są parami pilastrów. W kolejnych przęsłach nawy znajdują się wnęki ołtarzowe, ponad którymi usytuowane są empory. W południowym przęśle kościoła mieści się chór muzyczny, wsparty na trzech arkadach filarów, zamkniętych półkolistie.

Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie
(fot. W. Łękawski)

5.2. Wnętrze kościoła

Ołtarz główny pochodzi z 1750 r. (modernizowany w latach 1789 i 1916). Stanowią go cztery kolumny, ponad którymi znajdują się rzeźbiona grupa Trójcy Świętej i posągi aniołów. Całość zwieńczona jest koroną. W retabulum ołtarza umieszczony jest cudowny obraz Matki Bożej Uśmiechniętej. Po bokach ołtarza znajdują się posągi świętych Apostołów Piotra i Pawła.

Z prawej strony, idąc od ołtarza głównego, znajdują się barokowe ołtarze: św. Anny, Matki Boskiej Bolesnej oraz św. Józefa; z lewej natomiast – ołtarz Miłosier-

dzia Bożego, św. Barbary oraz św. Antoniego. Barokowe są również ambona i zaplecek chrzcielnicy.

Organy, usytuowane z tyłu kościoła, sprowadzono w 1928 r. z Nysy z firmy Berschdorf. Zastąpiły one wcześniejsze, pochodzące z 1762 r.²⁴

Obraz Matki Bożej Uśmiechniętej jest namalowany na płótnie o wymiarach 120 cm x 80 cm. Jak już wspomniano, stanowi on kopię wizerunku Matki Bożej Jasnogórskiej. Jest on typem hodegetrii, czyli Matki wskazującej drogę do Syna. Wizerunek Matki Boskiej Pszowskiej odbiega od pierwowzoru. Maryja ma zdecydowanie jasną karnację i uśmiecha się. Ubrana jest w granatową suknię, na której widnieją gwiazdy. Na lewej ręce trzyma Dzieciątka. Prawą ręką wskazuje na Jezusa, chcąc nam powiedzieć: „*Uczyńcie wszystko, cokolwiek wam powie*”. Dzieciątka jest ubrane w czerwoną sukienkę. W lewej ręce trzyma kodeks Ewangelii, prawą unosi do góry w geście nauczania. Wokół głowy Maryi i Dzieciątka widoczne są złote nimby.

5.3. Otoczenie kościoła

Przed główną bramą prowadzącą do kościoła po lewej stronie znajduje się figura św. Karola Boromeusza (1933 r.), po prawej – figura św. Jana Nepomucena. Za bramą po prawej stronie wzniesiono pomnik poległym w zmaganiach z Niemcami powstańcom śląskim i tym, którzy zginęli w obozach koncentracyjnych w czasie drugiej wojny światowej. Na placu kościelnym, przed wejściem do Bazyliki, z lewej strony znajduje się statua Niepokalanego Poczęcia NMP i św. św. Anny i Joachima, z prawej natomiast wzniesiono krzyż. Wokół placu rozmieszczono stacje Drogi Krzyżowej (1858 r.), którą tworzą kapliczki z obrazami olejnymi. Dookoła kościoła rozciąga się stary cmentarz.

Od strony zachodniej w sąsiedztwie kościoła wzniesiono plebanię (1932 r.) i klasztor Sióstr Boromeuszek.

5.4. Kalwaria pszowska

W odległości 2 km od kościoła w pagórkowatym, zalesionym terenie znajduje się kalwaria pszowska. W 1905 r. ks. proboszcz Laska dokonał zakupu gruntu pod budowę kalwarii. On też zainicjował budowę trzech kaplic: pierwszej, drugiej i ostatniej według projektu sporządzonego na jego zlecenie przez architekta wrocławskiego. W 1929 r. ks. kanonik Knosala rozpoczął budowę pozostałych jedenastu kaplic. Dnia 1 października 1929 r. kalwaria pszowska została poświęcona. Jej budowę zakończono w 1929 r. W kaplicach, stanowiących kolejne stacje Drogi Krzyżowej, umieszczono figury przedstawiające sceny z Męki Pańskiej. Stacja XII przedstawia trzy krzyże. Droga Krzyżowa rozmieszczona jest na długości 1,5 km. Jej zakończenie stanowi kościół pw. Zmartwychwstania Pańskiego.

6. Sanktuarium jako ośrodek pielgrzymkowy

Bazylika Mniejsza pw. Narodzenia NMP jest sanktuarium diecezjalnym. Ruch pątniczy do Pszowa zaczął się nasilać od 1728 r., kiedy rozeszła się wieść o szczególnych łaskach doznawanych przez wiernych za przyczyną Matki Bożej Uśmiechniętej²⁵. Już wtedy przybywali tu pielgrzymi nie tylko z całego Śląska, ale również z Moraw.

Od samego początku dużą liczbę pielgrzymów gromadzą uroczystości odpustowe. Od 1723 r. obchodzony jest tzw. „wielki odpust”, przypadający na święto Narodzenia NMP (8 września), od około 1728 r. natomiast obchodzony jest tzw. „mały odpust”, związany z uroczystością św. św. Apostołów Piotra i Pawła (29 czerwca)²⁶. Dnia 15 sierpnia 1958 r. po raz pierwszy obchodzono odpust parafialny w święto Wniebowzięcia NMP²⁷. Odpust ten, nadany przez biskupa Stanisława Adamskiego, jest wewnętrzną uroczystością parafii.

Co roku 18 czerwca przybywa do Pszowa ślubowana „pielgrzymka gradowa” z pobliskich Kokoszyc. Pod koniec sierpnia w Sanktuarium gromadzą się ministranci z archidiecezji katowickiej, aby tu przeżyć swój dzień skupienia. Przed obliczem Matki Bożej Uśmiechniętej swe modlitwy do Boga zanoszą również „Dzieci Maryi”, dzieci po pierwszej Komunii Św., młodzież. Każdego roku 8 grudnia przybywają tu dziewczęta klas ósmych dekanatu pszowskiego aby „oddać się w opiekę Maryi Niepokalanej”²⁸. U stóp Pszowskiej Pani gromadzą się również kapłani i klerycy archidiecezji katowickiej. Swoje dni skupienia mają tutaj kapłani obchodzący rocznice swoich święceń. Do Pszowa przybywają również na stanowe dni skupienia narzeczeni, młodzi małżonkowie oraz rodzice dzieci przygotowujących się do pierwszej Komunii Św. z dekanatu pszowskiego. W sobotę poprzedzającą uroczystości odpustowe na specjalne nabożeństwo do Matki Bożej Uśmiechniętej przybywają chorzy z okolicznych parafii.

Od 1979 r. (rok koronacji) obserwuje się zwiększony ruch pielgrzymkowy w ciągu całego roku. Przybywają tu pielgrzymi zarówno z całej archidiecezji katowickiej, jak

Kaplica kalwarii w Pszowie
(fot. W. Łękawski)

i spoza jej granic. Często też Sanktuarium Matki Boskiej Pszowskiej jest odwiedzane przez pielgrzymów udających się w dalszą drogę, do innych miejsc pątniczych.

W 1998 r. do Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej przybyło około 100 pielgrzymek zorganizowanych, w których uczestniczyło blisko 10 tys. pielgrzymów²⁹. Były to najczęściej pielgrzymki parafialne (75 grup). Pozostałe grupy tworzyli m. in.: ministranci, dzieci po pierwszej Komunii Św., „Dzieci Maryi”, młodzież szkolna, emeryci i renciści, katechetki archidiecezji katowickiej, grupy charytatywne, członkowie Klubu Inteligencji Katolickiej.

W latach jubileuszowych bądź w związku z innymi ważnymi dla Sanktuarium wydarzeniami do Matki Bożej Pszowskiej przybywa około 100 tys. pielgrzymów.

Pielgrzymi, którzy w ubiegłym roku odwiedzili pszowskie Sanktuarium, przybyli m. in. z następujących miejscowości: Rydułtowy, Wodzisław Śl., Rybnik, Jastrzębie Zdrój, Chwałowice, Żory, Knurów, Orzesze, Mikołów, Cieszyn, Pszczyna, Tychy, Ruda Śl., Katowice, Bytom, Radzionków, Świętochłowice, Chorzów, Piekary Śl., Żywiec, Oświęcim, Ostrawa. Zdecydowana większość wymienionych miejscowości należy do archidiecezji katowickiej.

7. Religijna, społeczna i kulturowa rola Sanktuarium

Sanktuarium jest miejscem, które uświęca człowieka. Tu łatwiej można otworzyć się na Boże działanie łaski. Pobyt w tym miejscu jest okazją do pogłębienia swej wiary i zachętą do większego zaangażowania w swojej parafii. Jest miejscem żarliwej modlitwy, miejscem wysłuchania prośb. Tu człowiek przeżywa szczególną radość spotkania z Bogiem.

Parafia pw. Narodzenia NMP w Pszowie jest przykładem wielkiego zaangażowania zarówno ze strony kapłanów, jak i osób świeckich. Świadczy o tym różnorodność grup religijnych istniejących przy Sanktuarium: Legion Maryi, Mężczyźni Rozważający Pismo Św., Świecka Rodzina Franciszkańska, Żywy Różaniec, Dzieci Maryi, Domowy Kościół, Katecheza Dorosłych, Ruch „Światło-Życie”. W parafii od 1991 r. redagowany jest tygodnik „Pani Uśmiechnięta”.

Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej pełniło i nadal pełni ważne funkcje społeczne w regionie. Od 1844 r. propagowano tu ruch abstynencki, którego inicjatorem na Górnym Śląsku był ks. Alojzy Ficek, proboszcz z Piekar. Jako wotum dziękczynne za udaną akcję trzeźwościową parafianie pszowscy w latach 1847-1850 dobudowali dwie wieże do istniejącego już wówczas od stu lat kościoła. Wcześniej, w związku z rozwijającym się ruchem pielgrzymkowym, w Pszowie osiedliło się wielu rzemieślników. Ich działalność była ukierunkowana na zaopatrzenie w żywność przybywających tu osób (stąd wielu piekarzy i rzeźników), dewocjonalia i różnego rodzaju ozdoby wykorzystywane do dekoracji figur i obrazów świętych, chorągwi, domów³⁰. Już w połowie XVIII w. Pszów nazywano miasteczkiem.

Znaczenie Sanktuarium uwidaczniało się w różnych momentach dziejowych naszej Ojczyzny. W okresie kulturkampfu ludność Pszowa pozostawała wierna mowie ojczystej oraz śląskim zwyczajom i obyczajom. Ważną rolę w kształtowaniu świadomości narodowej parafian odegrali kapłani pszowscy. Dzieci przygotowywano do pierwszej Komunii Św. w języku polskim, zakładano polskie bractwa i organizacje, chóry kościelne. Każdy kapłan pracujący w Pszowie musiał dobrze władać językiem polskim³¹. W okresie międzywojennym wielką rolę w „uświadomieniu narodowym mieszkańców Pszowa” odegrał ks. Proboszcz Mikołaj Knosala. Zapis w kronice parafialnej z 1922 r. podaje, iż „Parafia Pszów w roku 1921 w 75% głosowała za przyłączeniem do Polski”³².

Na przestrzeni lat komponowane są pieśni ku czci Matki Bożej Uśmiechniętej. Najstarsza pieśń o Matce Boskiej Pszowskiej pochodzi z XIX w. Była to pieśń odpustowa, którą śpiewali pielgrzymi wędrujący do pszowskiego Sanktuarium³³. W Bazylice odbywają się koncerty organowe, występy chórów, eliminacje do Konkursu Pieśni Maryjnej, którego finał ma miejsce w Piekarach Śl. Łaskami słynący wizerunek Matki Bożej Uśmiechniętej stał się inspiracją dla twórczości poetyckiej ks. dr. hab. Jerzego Szymika – syna tej ziemi. W jednym z artykułów zamieszczonych w „Śląskim Kalendarzu Katolickim” tak pisze: „Pochodzę z Pszowa. Tu się urodziłem, tu, w przestrzeni nasyconej uśmiechem płynącym z cudownego obrazu Matki Boskiej, nauczyłem się żyć: wierzyć, ufać, kochać”³⁴. Słowa te najlepiej podkreślają rolę, jaką w życiu wielu ludzi odgrywa to Sanktuarium.

Podsumowanie

Bazylika Mniejsza pw. Narodzenia NMP w Pszowie jest sanktuarium diecezjalnym. Przedmiotem kultu od ponad 275 lat jest wizerunek Matki Bożej Uśmiechniętej, będący kopią obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej. Ruch pątniczy zaczął się rozwijać w latach dwudziestych XVIII w. Rocznie do Matki Boskiej Pszowskiej przybywa około 100 tys. pielgrzymów. Największe natężenie ruchu pątniczego obserwuje się w czasie uroczystości odpustowych, tj. w drugą niedzielę września („wielki odpust”) i w ostatnią niedzielę czerwca („mały odpust”). W ciągu całego roku gromadzą się tu na modlitwie różne grupy wiernych z archidiecezji katowickiej, m.in. kapłani, ministranci, katecheci, młodzież.

Sanktuarium od początku swego istnienia pełni ważną rolę w życiu ludu śląskiego. Obecność Matki Bożej w Jej pszowskim wizerunku podnosiła bowiem zawsze Ślązaków na duchu w najtrudniejszych momentach dziejowych tej ziemi. Mieszkańcy Śląska pozostali wierni katolicyzmowi, zachowali język ojczysty mimo kulturkampfu.

Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w przeszłości pełniło ważną funkcję miastotwórczą (już w połowie XVIII w. Pszów nazywano miasteczkiem z powodu

dużej liczby osiadłych tu rzemieślników, których działalność nastawiona była na zaopatrzenie pielgrzymów w potrzebne im artykuły).

Matka Boska Pszowska sławiona jest w pieśniach i w poezji. Najstarsza pieśń pątnicza zachowała się w śpiewniku wydanym w 1836 r. w Raciborzu.

Przypisy:

- ¹ A. Jackowski, *Pielgrzymowanie*, Wrocław 1998, s. 7.
- ² Ks. J. Górecki, *Pielgrzymki na Górnym Śląsku w latach 1869-1914*, Katowice 1994, s. 18.
- ³ Tamże, s. 24.
- ⁴ Tamże, s. 25.
- ⁵ Ks. J. Wycisło, *Od „uroczystości efeskich” do Misji Wewnętrznej*, w: *Śląski Kalendarz Katolicki na rok 1996 – „Z tej ziemi”*, Katowice 1995, s. 108.
- ⁶ Ks. J. Górecki, *Pielgrzymki na Górnym Śląsku...*, s. 62-72.
- ⁷ J. Kondracki, *Geografia fizyczna Polski*, Warszawa 1980, s. 376.
- ⁸ R. Dulias, A. Hibszer, *Geografia województwa katowickiego*, Gdańsk 1996, s. 11.
- ⁹ Ks. Z. Pawlak (red.), *Katolicyzm A-Z*, Poznań 1997, s. 225.
- ¹⁰ Tamże, s. 225.
- ¹¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Pallottinum 1994, 971, s. 238.
- ¹² Tamże, 1154, s. 284.
- ¹³ Tamże, 1123, s. 277.
- ¹⁴ Ks. J. Górecki, *Pielgrzymki na Górnym Śląsku...*, s. 23.
- ¹⁵ Opracowano na podstawie: J. Pluta, P. Siemko, *Do Twej dążym kaplicy*, Bytom 1997; *Monografia historyczna Pszowa oraz zarys historyczny gminy i parafii Krzyżkowie w opracowaniu źródłowym Ludwika Musioła*, Pszów 1998.
- ¹⁶ *Monografia historyczna Pszowa...*, s. 71.
- ¹⁷ J. Pluta, P. Siemko, *Do Twej dążym kaplicy*, s. 183.
- ¹⁸ H. Hibner, *Historia kultu Matki Boskiej Pszowskiej (1921-1997)*, praca magisterska, Lublin 1998, s. 89.
- ¹⁹ Opracowano na podstawie: J. Pluta, P. Siemko, *Do Twej dążym kaplicy*.
- ²⁰ J. Pluta, P. Siemko, *Do Twej dążym kaplicy*, s. 86.
- ²¹ Tamże, s. 87.
- ²² Tamże, s. 88.

-
- ²³ Tamże, s. 86.
- ²⁴ Tamże, s. 94.
- ²⁵ H. Hibner, *Historia kultu...* , s. 97.
- ²⁶ Tamże, s. 67.
- ²⁷ Tamże, s. 68.
- ²⁸ Tamże, s. 100.
- ²⁹ Zeszyt pielgrzymek 1998 (Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie).
- ³⁰ *Monografia historyczna Pszowa...* , s. 44.
- ³¹ J. Pluta, S. Siemko, *Do Twojej dążym kaplicy*, s. 178.
- ³² Tamże, s. 178.
- ³³ H. Hibner, *Historia kultu...* , s. 186.
- ³⁴ Ks. J. Szymik, *Drabina Patryarchy*, w: *Śląski Kalendarz Katolicki na rok 1993 – „Z tej ziemi”*, Katowice 1992, s. 99.

Literatura:

Źródła

Zeszyt pielgrzymek, 1998 (Sanktuarium Matki Bożej Uśmiechniętej w Pszowie).

Opracowania

Dulias R., Hibszer A., 1996

Geografia województwa katowickiego, Gdańsk.

Górecki J. ks., 1994

Pielgrzymki na Górnym Śląsku w latach 1869-1914, Katowice.

Hibner H., 1998

Historia kultu Matki Boskiej Pszowskiej (1921-1997), praca magisterska, Lublin.

Jackowski A., 1998

Pielgrzymowanie, Wrocław.

Katechizm Kościoła Katolickiego, 1994,

Pallottinum.

Kondracki J., 1980

Geografia fizyczna Polski, Warszawa.

Monografia historyczna Pszowa oraz zarys historyczny gminy i parafii Krzyżkowice w opracowaniu źródłowym Ludwika Musioła, 1998,

Pszów.

Pawlak Z. ks., 1997

Katolicyzm A–Z, Poznań 1997.

Pluta J., Siemko P., 1997

Do Twej dążym kaplicy, Bytom.

Szymik J. ks., 1992

Drabina Patryarchy, w: Śląski Kalendarz Katolicki na rok 1993 – „Z tej ziemi”, Katowice.

The Sanctuary of Our Lady of the Smile at Pszów

(SUMMARY)

The Minor Basilica of the Birth of Our Lady at Pszów is a diocesan site. For the last 275 years the cult has been centred on the painting of Our Lady of the Smile, a copy of the image at Jasna Góra. Pilgrimages began in 1720s and now the shrine attracts more than 100 thousands visitors a year. The numbers are greatest during the days of indulgence, i.e. on the second Sunday of September (the 'great indulgence') and on the last Sunday of June (the 'small indulgence'). Throughout the year, various groups from the Katowice archdiocese including priests, altar-boys, teachers of religion and young people gather to pray at the shrine. The cult is very vibrant; huge numbers of believers gathered to attend two great anniversaries celebrated in 1997, the 275 years of the 'Our Lady of the Smile' at Pszów and the 250th anniversary of the consecration of the Pszów Church of the Birth of Our Lady.

From the very beginning, the shrine has played a significant role in the life of the Silesian people. The presence of St Mary in her image at Pszów gave heart to the Silesians at the most difficult moment in the history of this land. Against the German Kulturkampf (the German policy of 'cultural warfare' in the Prussian portion of the partitioned Poland) the Silesians remained true to the Roman Catholic Church and retained their native language.

In the past the shrine fulfilled an important urban-creating function. (Pszów was classified as a town as early as the 18th century due to the large number of craftsmen working to supply the pilgrims.)

The Our Lady of Pszów is praised in songs and poems; the oldest pilgrim's song can be found in a song book published in Racibórz in 1836.